

Budapest nyáron.

— Sziklay Kornél és az öreg Galló bácsi szinkörében. —

Már nem benn a vurstliban, a tőzsomszéd-ságán van Budapestnek két tipikusan nyári színház: Sziklay Kornélnek, a legnépszerűbb magyar komikusnak Kis Szinkör-e és a Magyar Müszínház, a mely az öreg Galló bácsié, a ki még tavaly Lajos idejében világosítója volt a régi Népszínháznak. Hogy miért tipikusan nyári színházak? Mert márczius elejétől, a megnyitástól kezdve egészen az utolsó előadásig, a mely valamikor október közepén van, nap-nap után szorongásig megtelnek. Ámde az évadzáró előadással a lelkes publikum, mely él-hal Sziklayért, hirtelen eltűnik, mintha a föld nyelte volna el és nem mutatkoznék a téli hónapokon semmi kinosért sem. Eppen Sziklay megpróbált mindent, hogy a nyári érdeklődésüket télire is biztosítsa. A Rottenbiller-utcában csinált egy olcsó helyáru Népszínpadot, játszott benne maga is és ugyanazokat a darabokat adatta elő ugyanazzal a kiállítással, zenekarral, személyzettel, mint a ligetben. És míg október tizenegyedikén aranyért se lehet jegyet kapni a ligeti Kis Szinkörben, a rákövetkező napon a Rottenbiller-utcai Népszínpad kong az ürességtől. Rejtélyes és megmagyarázhatatlan dolog ez, Sziklay Kornél tiz esztendeje töri rajta a fejét, próbál a nyitjára jönni, de már reménytelenül.

Az ő színháza, az ő színészei, az ő sajátos repertoárja éppen csak a ligetben kell; ott játszhat, a mit akar, felemelheti a helyárukat, a közönség törí magát érte. De a városba nem követik, ha aranyhegyeket is ígér, — hát nem különös?

Ebben a két színházban is a közönség érdekel elsöben, és a mint végigtekintek az öt-hatszáz főből álló tömegben, felfedezem közöttük a budapesti lakosságnak minden rétegét. Uri családok helyezkednek el a drágább, az egy korona hatvanas helyeken, valamivel hátrább, harmincz fillérel olcsóbban, szabadnapos elárusító- és gépiró-kisaszonyok, kimenös kereskedőségek, borbélylegények, pinczerek; még néhány sorral odébb villamoskalauzok, levélhordók, tüzoltók, csaposlegények, tejeskocsisok, asszonynyal, gyerekekkel, egészen hátul pedig, 30, 40 és 50 filléért a közönség zöme, a ligeti jasszok: matröz- és turistainges sihederek, hetyke sapkával a fejükön, szakértően magyarázva az érdeklődő cseléd- és egyéb leányoknak, a kikhez a legintimebb barátság szálaí fűzik őket. A fürge rikkancs-hadsereg is tekintélyes számban van képviselve, reggeltől estig a legfrissebb kinyomatott szenzációkkal kereskedtek, most ide sietnek szellemi élvezettel összekapcsolt pihenésre, szünet közben mohón számlálgatva a krajczárokat, melyeket lapjaikért árultak.

Szóval szembeszökően vegyes társaság, — parfümmel kezdődik és sulyos izzadságszagban oldódik fel az állóhelyeken. Mert más színházban, éppen a nagyobb dimenzióknál fogva, határ van szabva a publikum egyes rétegei között, de itt, a hol a nézőtér kicsi, egészen kivételes harmóniában olvad össze a katonatiszt a bakával, a levélhordó a postellenőrrel, a gimnázista a mennyiségtantanárral, a szakácsné a nagyságával. Viszont pretenzió dolgában a különbség határtalan. Az olcsó helyek közönsége a legszédületesebb igényeket támasztja, és míg a jobb nép e helyütt a legparányibb műveléssel is beéri, a jassz-fajta igen szigorú és hihetetlenül követelőző. Ennek nem lehet csak úgy előadni, ragaszkodik a szép és drága kiállításhoz, a színésznőnek, színésznek, a ki szerepét nem tudja hibátlanul, közbekiáltanak, inzultálják, azonkívül olyan darabot követelnek, mely mentől több felvonásból álljon, minden felvonásnak más-más legyen a diszlete, sokat lehessen röhögni egyrészt,

másrészt romantikus is legyen, limonádé, mely könyeket facsar. Ha aztán mindezt megkapta, mint a hogy ezekben a színházakban megkapja, akkor tágra meresztett szemmel figyel, mukkanás nélkül óraszám és a végén odavan a gyönyörüségtől, visit és dobol a lábával, a két ujját a foga közé kapva füttyül, hogy majd belésiketül maga is.

Mert ez a nagy kravál az elismerésnek, a feltétlen és döntő tetszésnek az igazi megnyilatkozása a ligeti kis szinkörökben. Taps az semmi, tapsoljanak az urak! A Sziklayék közönsége elragadtatásának rettenetes füttyülésben ad kifejezést, mely messze kihallatszik a vékonyfalu színházon.

— Nagy siker van odabenn — mondják egymásnak ilyenkor irigykedve azok a ligetiek, a kik mára már nem kaptak jegyet.

És ne méltóztassék azt gondolni, hogy tréfálok, a mikor azt mondom, hogy a Sziklay Kornél színháza, a Kis Szinkör közönségének Shakespeare a legkedveltebb szerzője. Shakespeare és még egy egész csomó klasszikus: Molière, Racine, Victor Hugo, Schiller, hogy csak ezeket említsem. A Makrancos hölgy, Othello, Velencei kalmár, Stuart Mária, A fősvény, Botcsinálta doktor, Tell Vilmos, Ármány és Szerelem, Hernáni, Ruy Blas s a többi a legnépszerűbb darabok, a mint hogy a ligeti tömegnek éppen a Kis Szinkör révén az egész klasszikus literatura a kisujjában van. Igazában csak a klasszikusokra éhesek, mert ezeknek az előadásában megkapnak mindent, a mi közel áll hozzájuk. Sok felvonást, nagy kiállítást, gyászt és humort, izgatást gyilkosságra, elégtételt csunya bűnökért, lehet kacagni harsányan és zokogni elfojtott csuklással és titkon nevelődni és észrevétlenül beszívni sok mindent abból a felemelő érzésből, a mit kulturának neveznek.

Természetes, hogy Macbethet például nem úgy adják itt, mint Skóciában. Nem is kötött sorokban, hanem, ha szabad így kifejeznem magam, költői prózában, hogy könnyebben hozzáférhető legyen a kisebb igényekre berendezett agyuak számára. Biztos, hogy sok konzesszió van e nem értéktelen átdolgozásokban, de lényeges eltérés nincsen sem a történetben magában, sem a dikcióban, sem a felépítés nagyszerűségében. Meg vagyok győződve róla, hiszen megfigyeltem, hogy a ki a Kis Szinkörben falja Shakespeare-t és a többieket, az tudná élvezni a Nemzetiben is. Még csak azt kellene kitalálni az uraknak ott a kultuszminisztériumban, hogy lehetne a ligeti közönséget a Nemzeti Színházba szoktatni...

Mégis érdekel a dolog, hogy tudták a klasszikusokat beadni ennek a közönségnek, mely, úgy hittem, mindig csak a mozinak, a zenés, még a pikáns daraboknak tud igazán örülni. Megkérdem Sziklayt, a ki erre az eredményére büszkébb, mint egész diadalmas művészi karrierjére.

— Eleinte bizony nehezen ment — magyarázza. — Végignézték az operettet, a revüt, a szólószámokat, és mivel nem értették, menekültek a klasszikusok elöl. De én egyéb czélt tűztem ki magamnak itt a színházban, mint hogy a ligeti népséget léhaságra oktassam, hát úgy állítottam össze a műsort, hogy egy-egy Shakespeare, Hugo Victor, Schiller-darabot a műsor közepében helyeztem el. És mielőtt a függöny felgördült, kimentem a színpadra és így szóltam:

— Gyerekek, a jegy nem visszatérő. A ki egyszer kiment, az ugyanazzal a jeggyel nem jöhet vissza. Értitek?

— Értjük — felelték kórusban, pedig akkor kezdtek igazán nem érteni. Tudták is ők, hogy a színháznak nevelő hatása is kell hogy legyen. No, aztán eljátszottuk elsőnek az operettet, vagy revüt, vagy bohózatot és jött a szólószám. Iványi, a rendező adott elő valami jókedvű kacagató kuplét, melynek befejeztével persze tomboltak. De ő csendre intette őket és beszédbe fogott:

— No, gyerekek, a mókából elég volt. Most

olyan darabot fogunk nektek bemutatni, a melyet gondolkodni kell sokat azután is, hogy végigjátszottuk. Egy Shakespeare nevezetű angol írta. Tudjátok-e, ki volt ez a Sekszpir? A nevét úgy írta, hogy Es, há, a, ká, e, es, pé, e, a, er és e a végén. Shakespeare. No, mondjátok utánam.

— Helyes. És úgy ejtik ki Sekszpir. Minden valamire való embernek tudni kell ezt a nevet és ösmerni azokat a darabokat, a miket irt. Mert nem volt ez ám olyan uk-muk-fuk ember. De nem ám! A legnagyobb író volt, minden szava gyöngy és nem is elég ezt egyszer hallani. Olyan az írása mint a muzsika, és ha figyelitek, úgy belészerettek mint valamilyen szép keringőbe, csárdásba.

— Hát körülbelül így — folytatta Sziklay — konferáltuk be Shakespeare-t, meg a többi klasszikusokat is és így szerettettük meg a közönséggel, a mely annyira kulturált, hogy Hugo Victort már eredeti formájában is elragadtatással élvezi.

És tényleg odavannak a gyönyörüségtől, a mint a primadonna, a szép és tehetséges Bogár Gizi, a ki az imént még A sugó című kuplét énekelte, most Hugo Victor verseit szavalja.

De nemcsak közönséget nevelt ez a színház, de írókat, színészeket, komponistákat és szubretteket. Büszkén meséli Sziklay:

— Lengyel Menyhért első színpadi műve, egy bájos egyfelvonásos, nálam került színre. Lehár Ferencnek nemcsak hogy legelső operettjét én adtam, de egyszer mint színész is fellépett nálam. Beugrott valaki helyett és eleinte alig hogy dadogott; a mikor belejött a svungba, más nem tudott szóhoz jutni. Mindenkinek a szerepét ő mondta el. Vincze Zsigmond, a Király-Színház karmestere, a Tilos a csók, Limonádé ezredes stb. zeneszerzője, a Kis Szinkörben kezdte a Freya bárónő című operettel. Haaz István doktor, a kinék ma nehéz aranyakat fizetnek Európa minden nivós orfeumban nagyszerű egyfelvonásosaiért, itt kezdte. Gyárfás Dezső százhusz horonáért dolgozott nálam. Ma 1400 koronát kap havonként a Fővárosiban. A vidék két elsőrangú primadonnája: Borbély Lili és gróf Csákyne Barna Manczi nyolczvan koronát kaptak nálam, ma annyit fizetnek nekik a direktorok, a mennyit kének. Mátray Ernő itt segédvilágosító és függönyhúzó volt napi 25 krajczárért, utóbb kapott kis szerepeket és ma Reinhardt legkedvesebb színésze. És mit mondjak még, itt volnék én, a kiről tudva van, hogy a legdrágább színész vagyok Pesten, — de, bocsánat, szaladok játszani, felírnak kiméletlenül engem is, ha lékéssem.

Fülszaggató füttyülés és ordítózás fogadja Sziklayt, a mint a színpadon megjelent. A Lízse tündére című darab rikkancs szerepét adja és nagyon szerelmes egy varróleányba, a kit nem akarnak hozzáadni. Közös elhatározással tehát meg akarnak halni. Kimennek a Városligetbe, a kiállításból megmaradt Iparcsarnok elé és ott a parkban, a szökőkutnál, a melyen diszlekedő női alakot a köznép a Lízse tündérének hívja, meg fogják magukat mérgezni. Már be is vették a méregport, már alszanak. A Lízse tündére pedig megelevenedik, életre kelnek és sorba felvonulnak a főváros egyéb szobrai, nagy intrikák születnek és bonyodalmak rendeztetnek el, rivás, kacagás, végül a rikkancs mégis feleségül veszi a varróleányt.

Alighogy a taps füttyülés, lábdobogás elült, Zola L'Assomoir című darabját adják, utána Iványi, Bogár Gizi szólóznak, befejezésül Sárosi Andor, a ligeti hölgyek kedvence következik, a kit produkeziója után elárasztanak virágokkal. És megvárják a kis kapunál előadás után és ábrándos irodista kisasszonyok szerelmes szókat suttognak a fülebe.

A Magyar Müszínház, a derék Galló bácsi színházának viszont tősgyökeres magyar a repertoárja. A közönség, mely azonos a másik színházéval, itt a népszínműért bolondul. Azt hitük, ez a műfaj a Népszínház megszűntével kihalt,

holott igazában itt a ligetben van a renaissance-a. Négytől háromnegyed nyolczig halotti csendben gyönyörködik a közönség a kitünő előadásban, csak a szünetközben esnek neki mohón az állóhelyeken a zsebekben rejtegetett szafaládéknak, elől, a hatvan filléres, ugynevezett tartalékhelyeken a hideg sült csirkének, meg egyéb jóizü, ebéd-ről megspórolt pecsenyének, melyet a hölgyközönség: gondos mamák gyermekeiknek, ügyes szobaleányok, előrelátó szakácsnők a babájuknak hoztak. És zürzavaros kiáltások az italokat kínáló gyerekek felé:

— Muki, adj egy pohár vizet!

— Ide azzal a sörrel, te maffia...

Aztán gyorsan felhajtják, mert már csengettek és folytatják az előadást.

Sorry.